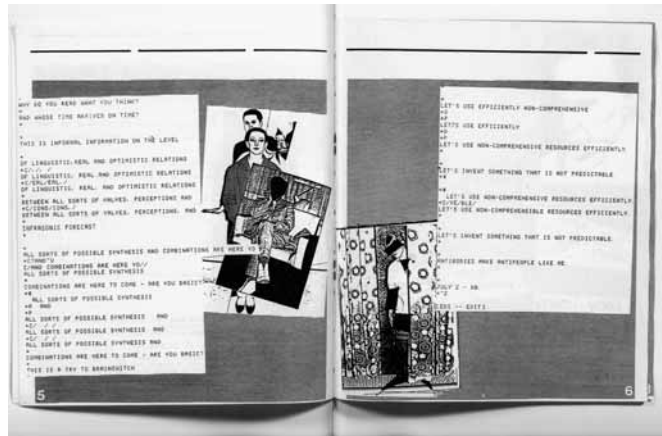
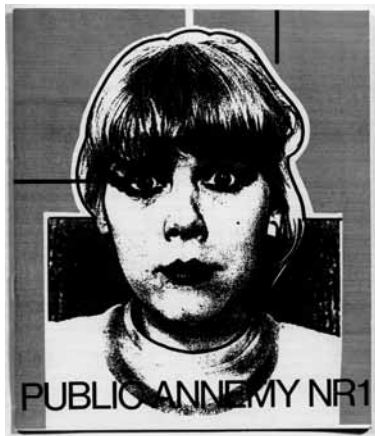

[B] **EEN KIJK OP KUNSTENAARSBOEKEN.
“MULTIPLE/READINGS” VAN JOHAN PAS**

Beeldend kunstenaars zijn al eeuwen bezig met boeken. Lange tijd vooral als illustrator: denk aan de verluchte manuscripten uit de middeleeuwen. In de negentiende eeuw werd het werk van klassieke auteurs als Dante en Goethe door kunstenaars voorzien van tekeningen die de handeling vooral in weidse decors moesten situeren en op die manier de bedoeling hadden om de verbeelding van de lezer te prikkelen. Ook de expressionisten wilden dat in het begin van de twintigste eeuw, met hun verheugde interpretatie van literaire teksten. In diezelfde periode ontstaat er een ander genre: boeken die door plastisch kunstenaars gemaakt worden, waarbij het beeld en niet langer de tekst het vertrekpunt vormt, zoals in de *Maximiliana* van Max Ernst of *Parler seul* van Joan Miró. Toch zijn we daarmee nog niet bij het kunstenaarsboek beland. Kunstenaars stellen het boek als medium niet ter discussie en tekst en beeld worden min of meer in een mooie, esthetisch evenwichtige vorm naast elkaar gepresenteerd. Met het surrealisme verandert dat. De kunstenaars uit die stroming durven verder te gaan. Ze presenteren bijvoorbeeld teksten die geheel of gedeeltelijk onleesbaar of heel moeilijk interpreteerbaar zijn. Door hun autonome karakter banen die boeken de weg voor wat het kunstenaarsboek zou worden.

Wanneer je het over een artistiek genre hebt, moet je het natuurlijk afbakenen. En dat is wat de Franse Anne Moeglin-Delcroix in haar *Esthétique du livre d'artiste 1960/1980* (1997) gedaan heeft.

Links: kft van *Public Annemy nr 1 / Basic*, een kunstenaarsboek van Anne-Mie Van Kerckhoven uit 1980.
 Rechts: pagina uit *Public Annemy nr 1 / Basic*.

Kunstwetenschapper Johan Pas, die aan de hand van zijn privéverzameling een heel mooi overzicht gemaakt heeft, verwijst in de inleiding van het tweedelige *Multiple/Readings* dan ook naar Moeglin-Delcroix. Het kunstenaarsboek verschilt volgens haar op verschillende manieren van het geïllustreerde boek. Allereerst worden de eisen van het geïllustreerde boek ter discussie gesteld. De kunstenaar kiest niet noodzakelijk voor sterke grafiek, papier van heel degelijke kwaliteit en voor een esthetisch sterk verantwoorde typografie. Neem de Amerikaan Edward Ruscha, die in 1963 zijn *Twentysix Gasoline Stations* publiceerde. Het boekje bestaat uit zesentwintig zwart-witfoto's van tankstations, op gewoon papier afgedrukt. Ruscha benadrukte bij de publicatie dat hij geen professionele fotograaf is, dat de artistieke fotografie bovendien haar eindpunt bereikt had en dat hij alleen maar fotografische reproducties wou presenteren. Daarnaast wijst Moeglin-Delcroix op het feit dat een kunstenaarsboek zich niet in de sfeer van exclusiviteit bevindt: in principe verschijnt een kunstenaarsboek niet in een strikt beperkte oplage. Christian Boltanski bezorgde zijn eerste kunstenaarsboek, *Recherche et Présentation de tout ce qui reste de mon enfance* in 1969 bijvoorbeeld gewoon met de post. Die verspreiding vormt de kracht van het kunstenaarsboek, omdat de kunstenaar zich

kan onttrekken aan het officiële circuit van galeries en musea. En daarmee komen we bij een derde kenmerk dat Moeglin-Delcroix typerend vindt voor het kunstenaarsboek: de kunstenaar houdt het concept, het productieproces en de verspreiding ervan zoveel mogelijk zelf in handen.

Multiple/Readings van Johan Pas vormt een heel mooie neerslag van "waarom en hoe een kunstenaar, die zich uit via installaties, acties, performances, foto's, schilderijen of sculpturen, op een bepaald ogenblik kiest voor het medium "boek". Het is een dubbel boek over boeken. In het deel *Multiple* biedt hij ons via foto's, zonder commentaar, een inktijk in de boeken. En in het deel *Readings* levert hij bij elk boek, in chronologische volgorde, kunsthistorisch commentaar. Pas laat zijn overzicht van kunstenaarsboeken beginnen in 1959, iets vroeger dan waar Moeglin-Delcroix de eerste kunstenaarsboeken situeert. Hij verantwoordt dit terecht als volgt in zijn inleiding, met een verwijzing naar het feit dat de mediumgebonden opvatting van het kunstwerk op het einde van de jaren vijftig sterk gerelativeerd werd: "Het was niet alleen de periode van de eerste happenings en environments, maar ook van de eerste multipels." Voor de periode 1959-2009 heeft Pas telkens één boek per jaar geselecteerd. Hij beoogt dus geen volledigheid, maar presenteert de lezer zijn persoonlijke selectie

en een minitrip door de recente kunstgeschiedenis. In navolging van de opvattingen van Moeglin-Delcroix richt hij zich op kunstenaars die niet louter “boekkunstenaars” zijn, maar ook buiten de kunstenaarsboeken een belangrijke artistieke praktijk erop na houden én een behoorlijk grote oplage van hun boeken voorzien hebben. Zo vertrekt de fascinerende reis door het fenomeen kunstenaarsboek met *Le dépassement de la problématique d'art* van de kunstenaar van het eindeloze blauw, Yves Klein (1928-1962). Johan Pas beschrijft hoe de Belgische kunstenaar Pol Bury onder de indruk geraakte van de Fransman toen hij tijdens de opening van de tentoonstelling *Vision in Motion* in het Antwerpse Hessenhuis in 1959 op de opening plots declameerde: “*D’abord il n’y a rien, ensuite il y a un rien profond, puis une profondeur bleue!*” Bury overtuigde Klein ervan om zijn ideeën in een bescheiden boekje uit te geven. De reis eindigt met de publicatie *A ella gusta la casalina (Damas casalina!) Come le encanta la casalina* van de Antwerpse kunstenaars Vaast Colson (1977) en Dennis Tyfus (1979). Al maken ze verschillend werk, toch zijn er dingen die hen binden: ze zijn allebei met verschillende media bezig. Hun boek vol tekeningen, krabbels, snapshots en collages vormt de neerslag van een tomeloos creatieve week tijdens een verblijf in Spanje in de zomer van 2009. Goed om te merken dat jonge kunstenaars ook in deze tijden van blogs en sociale netwerken naar het boek als medium blijven grijpen om hun ideeën en invallen te kanaliseren, te archiveren en te verspreiden.

PAUL DEMETS

JOHAN PAS, *Multiple/Readings. 51 kunstenaarsboeken 1959-2009*, MER Gent/ASA Brussel, 2011, 234 p.
